

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА

УДК 314.7(4):(477)''2014-2016''

МІГРАЦІЙНА КРИЗА В ЄВРОПІ: ПОШУКИ ШЛЯХІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Малиновська Олена Анатоліївна,
доктор наук з державного управління

У статті подано огляд основних характеристик міграційної кризи, з якою стикнулися країни ЄС в 2014–2016 рр., а також ініціатив щодо її подолання та результатів їх імплементації.

Зазначено, що міграційна криза в Європі впливає на умови міграції українців. Оскільки Україна безпосередньо межує з ЄС, масове прибуття біженців може стосуватися і її. Вимоги з боку ЄС до спроможності України регулювати міграційні процеси, як однієї з умов євроінтеграції, закономірно зростають.

Стурбованість викликає активізація трудової міграції з України, передусім молоді, спеціалістів, а також збільшення числа українців – порушників правил в'їзду та перебування в країнах ЄС. З іншого боку, чисельність виявлених на території України нелегальних мігрантів також зростає. Посилення контролю на середземноморських кордонах ЄС обумовлює ризик переорієнтації частини нелегального міграційного потоку на маршрут територією України. Враховуючи складну соціально-економічну ситуацію навіть незначне збільшення чисельності шукачів притулку може перетворитися для країни на серйозну проблему. У зв'язку з цим необхідно розробити перспективні заходи реагування на виклики кризи. Варто посилити увагу до вдосконалення міграційної політики та законодавства України, що видається необхідним і з міркувань національної безпеки, і в контексті євроінтеграції.

Ключові слова: міграційна криза, міграційна політика, міграційна ситуація в Україні.

Malynovska Olena

MIGRATION CRISIS IN EUROPE: THE SEARCH FOR SOLUTIONS AND THE CONSEQUENCES FOR UKRAINE

The article describes the main characteristics of the migration crisis, which took place in EU countries in 2014–2016, as well as initiatives to overcome it and the results of their implementation.

It is indicated that the migratory crisis in Europe has an impact on the conditions of migration of Ukrainian population. Since Ukraine directly borders with the EU, the massive arrival of refugees may also apply to Ukraine. The requirements of the EU to Ukraine's ability to manage migration, as one of the conditions of European integration, increase.

Labour migration growth, especial of young people, professionals, as well as increasing number of Ukrainians offending the rules of entry and residence in the EU, disturb. On the other hand, the number of irregular migrants detected in the territory of Ukraine, has also increased. Improving of control on the EU's Mediterranean borders leads to the risk of re-orientation of the illegal migration flow to the route through the territory of Ukraine. Given the difficult socio-economic situation, even a slight increase in the number of asylum seekers may become a serious problem for the country. In this connection it is necessary to develop innovative activities to respond to crisis calls. It's required to pay more attention to improving of migration policy and legislation of Ukraine. It seems necessary both for national security reasons, and in the context of European integration.

Keywords: migration crisis, migration policy, migration situation in Ukraine.

За масовим прибуттям мігрантів з Близького Сходу та Африки до Європи міцно закріпилася назва «міграційна криза». Проте ця криза комплексна. По-перше, криза гуманітарна, що відзначається загибеллю та стражданнями тисяч людей. По-друге, криза управління – і кордоном, і наданням притулку. По-третє, за висловом президента Європарламенту Мартіна Шульца, це криза солідарності, оскільки віднайти спільне для ЄС рішення щодо масового припливу біженців, яке б дало змогу більш рівномірно розподілити навантаження на окремі країни, виявилось вкрай складно.

Як наслідок, міграційна криза загрожує фундаментальним здобуткам Євросоюзу, передусім зоні вільного пересування (до відновлення контролю на внутрішніх кордонах ЄС вдавалися Австрія, Бельгія, Данія, Німеччина, Норвегія, Словенія, Угорщина, Швеція). В умовах кризи активізуються крайні політичні сили (наприклад, у Франції ультра правий Народний фронт отримав у першому турі місцевих виборів у грудні 2015 р. 28 % голосів), відбувається радикалізація настроїв частини населення (в 2015 р. в Німеччині було зафіксовано 747 нападів на житла прибульців, у т.ч. 222 – із завданням тілесних ушкоджень [1]). Імміграція, за даними Євробарометра, перетворилася на найбільш болючу проблему для європейців, залишивши позаду економічні труднощі та безробіття [2].

Найближче сусідство, висока інтенсивність міграції українців до Європи, орієнтація країни на інтеграцію до ЄС обумовлюють вплив європейської міграційної кризи на Україну. По-перше, вона позначається на умовах міграції українців до Європи. По-друге, внаслідок безпосереднього сусідства з ЄС, масове прибуття біженців може торкнутися й України. По-третє, вимоги з боку ЄС до спроможності країни регулювати міграційні процеси як однієї з умов євроінтеграції закономірно зростають.

За цих обставин вивчення європейської міграційної кризи та шляхів її розв'язання, впливу ситуації, що склалася, на Україну, видається актуальним і для подальшого удосконалення міграційної політики держави, і для поглиблення співпраці між Україною та ЄС у сфері міграції.

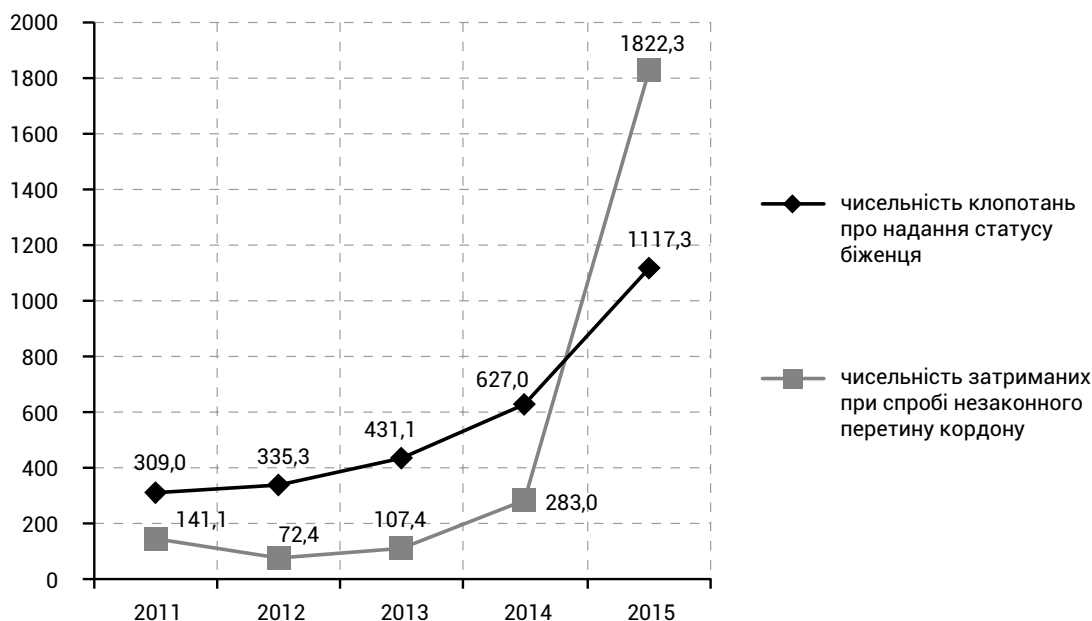
Цьому питанню присвячено численні публікації аналітичного характеру, що готувалися міжнародними організаціями, науковими центрами, міграцієзнавцями та політологами. Серед них – роботи й українських авторів, зокрема, А. Солодько та А. Фетісова аналізували статистичні характеристики та політичні аспекти кризи Г. Луцишин сконцентрувалася на питаннях загострення міжнародних відносин. Проте відповідних робіт іще замало. Передусім бракує вивчення наслідків міграційної кризи та трансформації міграційної політики ЄС для України. Тому метою цієї статті є спроба розглянути кризу управління міграціями в Європі через призму українських міграційних реалій.

Характеристики кризи. Упродовж останніх двох років обсяги нелегальної імміграції до ЄС, як і кількість шукачів притулку, швидко зростали (рис.1).

За даними *Frontex*, агенції з охорони зовнішніх кордонів ЄС, у 2015 р. 33 % затриманих становили сирійці, 16 % – громадяни Афганістану, 6 % – Іраку. Серед африканців лідували вихідці з Нігерії та Еритреї [3].

Переважає більшість іммігрантів діставалися Європи морем. Найінтенсивнішим був східно-середземноморський маршрут з Туреччини до Греції, яким прибували сирійці та вихідці з інших близькосхідних країн. Довший і небезпечніший центрально-середземноморський маршрут пролягав з Північної Африки до Італії. Більшість прибулих до Греції продовжували свою подорож суходолом через країни Західних Балкан, щоб дістатися Ні-

Рис. 1. Кількість затримань при спробі нелегального перетину кордону та поданих клопотань про притулок у 28 країнах ЄС, тис. осіб

Джерело: Eurostat, Frontex

меччини чи Швеції, які зарекомендували себе як найбільш дружні до біженців. За кількістю затримань цей маршрут не на багато поступався східно-середземноморському (рис.2).

Підраховано, що впродовж 2000–2015 рр. на Середземному морі загинули 26 тис. мігрантів, або 2 % від загальної кількості тих, хто намагався дістатися Європи [4]. Лише у 2015 р. загинули 3750 осіб, у т.ч. 800 на шляху з Туреччини до Греції, більшість – переправляючись із Північної Африки до Італії.

Частина мігрантів керується економічними причинами і прагне знайти в Європі краще життя. Проте більшість становлять біженці, які змушені шукати міжнародного захисту. Основним джерелом вимушеної міграції є наразі Сирія: 6,6 млн сирійців перетворилися на внутрішніх переміщених осіб, 4,6 млн – залишили країну. Вони рятувалися в Туреччині, Лівані, Йорданії, Іраку, Єгипті. Проте безнадійність перебування в цих країнах спонукає тисячі людей рухатися до Європи. Ця ж причина штовхає на небезпечні морські мандрівки африканських біженців, які накопичуються в таборах на півночі Африки.

Чисельність поданих в ЄС в 2015 р. клопотань про притулок сягнула 1,1 млн, що майже вдвічі більше, ніж 2014 р., і в три рази більше, ніж

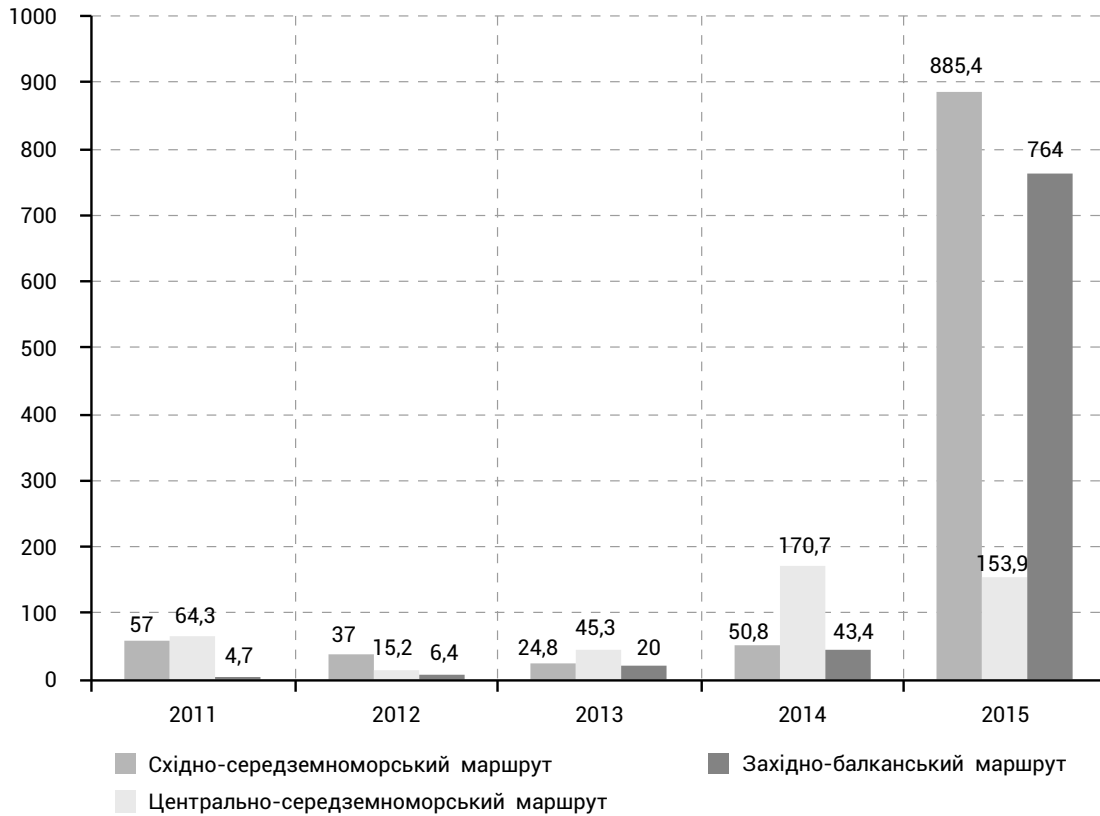
2013 р. (рис. 1). Заявники переважно є громадянами Сирії, а також Афганістану та Іраку. До списку найбільших постачальників шукачів притулку потрапили також Албанія, Косово та Сербія. Замикає десятку Україна (рис.3).

У 2015 р. 292,5 тис. осіб отримали притулок. Серед рішень, прийнятих за заявами сирійців, понад 97 % були позитивними. Так само високим був відсоток позитивних рішень за заявами громадян Іраку (87,7 %), Еритреї (85,9 %), Афганістану (67,5 %). Водночас частка позитивних рішень за клопотаннями європейців невисока і становить для громадян Албанії та Косова приблизно 2,5 %, для громадян Сербії та України – менше 2 %.

Найбільше клопотань про притулок було подано в Німеччині (476 тис.) та Угорщині (177 тис.), яка зазнала найбільшого навантаження, якщо оцінювати його як кількість поданих заяв у розрахунку на 100 тис. населення, – 1799. На другому місці Швеція – 1667 заяв на 100 тис. населення. Значно нижче середнього для ЄС (260 шукачів притулку на 100 тис. населення) цей показник був у країнах Центральної Європи: в Польщі – 32, Чехії – 14, Словаччині – 6.

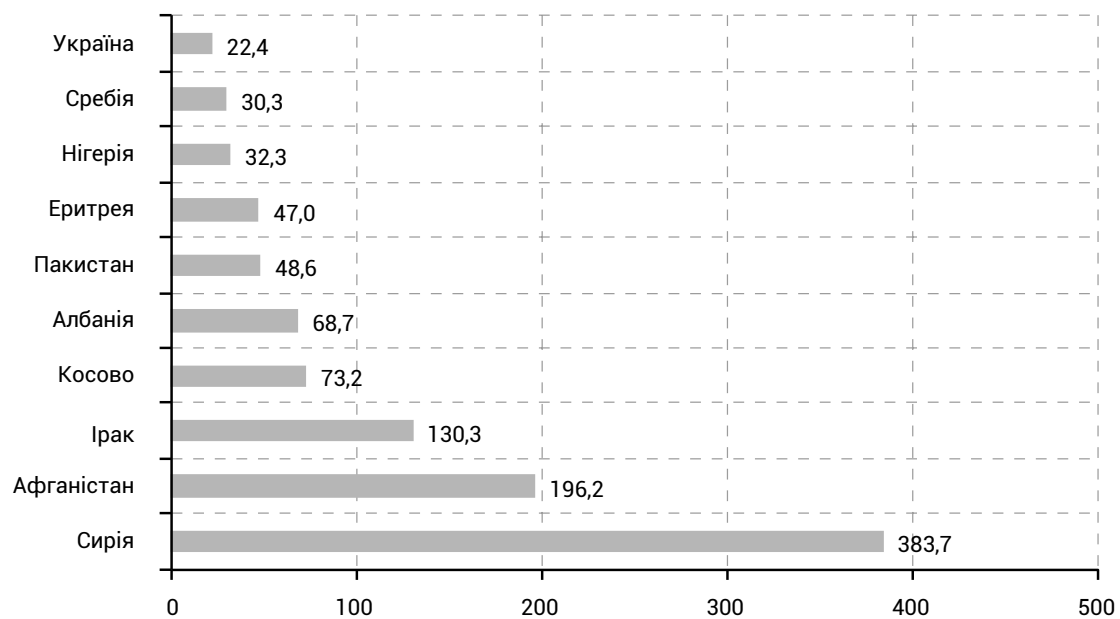
Заходи з протидії кризі. У квітні 2014 р. під час виборчої кампанії нинішній голова Єврокомісії

Рис. 2. Кількість затримань при спробі порушення кордону на основних маршрутах нелегальної міграції до ЄС, тис. осіб

Джерело: Eurostat, Frontex

Рис.3. Розподіл за громадянством осіб, які в 2015 р. клопоталися про притулок у країнах ЄС, тис.

Джерело: Eurostat

Жан-Клод Юнкер оприлюднив своє бачення розв'язання міграційної кризи, сформулювавши п'ять пріоритетів, серед яких: 1) створення єдиної європейської системи притулку, що знеохотить біженців мандрувати Європою у пошуках кращих умов; 2) активізація допомоги країнам-членам, які відчувають найбільші труднощі у зв'язку з масовим прибуттям біженців; 3) співпраця з країнами походження та надання їм допомоги з метою впливу на корені кризи; 4) розширення можливостей для керованої й організованої легальної міграції в Європу; 5) зміцнення охорони зовнішнього кордону ЄС і боротьба із злочинними угрупованнями, що займаються нелегальним переправленням мігрантів [5]. Подальша деталізація цих пріоритетів знайшла відображення в документах, підготовлених новим складом Єврокомісії, що почала виконувати свої обов'язки в листопаді 2014 р.

У квітні 2015 р. міністри закордонних та внутрішніх справ країн-членів підтримали запропонований Єврокомісією План дій, що складався з 10 пунктів і передбачав: 1) активізацію патрульних операцій у Середземному морі; 2) знищення суден, що використовуються для незаконного переправлення мігрантів; 3) скоординовану роботу європейських правоохоронних відомств з викриття переправників; 4) відрядження до Італії та Греції спеціалістів для надання допомоги місцевим фахівцям в опрацюванні клопотань біженців; 5) реєстрацію та зняття відбитків пальців усіх мігрантів; 6) розроблення механізму переміщення мігрантів у разі виникнення критичних ситуацій; 7) підготовку пропозицій щодо добровільного переселення біженців з числа найбільш вразливих до ЄС; 8) розробку механізму швидкого видворення нелегальних мігрантів; 9) співпрацю з транзитними країнами; 10) відправку до країн міграційного ризику офіцерів зв'язку з метою збору інформації щодо міграційної ситуації.

13 травня 2015 р. Єврокомісія оприлюднила послання «Європейський порядок денний з міграції» [6], де визначалися необхідні заходи як для припинення неконтрольованого припливу мігрантів та трагедій на морі, так і покращення всієї системи управління міграційними процесами.

У найближчій перспективі передбачались: активізація операцій на морі; ухвалення загальноєвропейської схеми переселень біженців; розбудова мережі пунктів прийому біженців, у першу чергу в Греції та Італії.

План на більш тривалу перспективу мав бути розбудований за чотирма напрямками: зменшення мотивів до нерегульованої міграції; удосконалення управління кордоном; формування чіткої спільної політики ЄС щодо притулку; нова політика щодо легальної міграції з метою збереження привабливості Європи для економічних мігрантів та максимізації вигод від міграції для країн-членів.

Заходи з реалізації цих планів містилися в спеціальних імплементаційних пакетах, перший з яких, від 27 травня 2015 р., передбачав потроєння обсягів фінансування операцій на морі, забезпечення процедур реєстрації мігрантів і зняття відбитків пальців. Пропонувалося також упродовж двох років переселити до Європи з таборів, що перебувають під патронатом УВКБ ООН в Туреччині, Лівії та Йорданії, 22,5 тис. біженців, які потребують захисту. Найбільше дискусій викликала пропозиція про переселення 40 тис. біженців з Греції та Італії. Проти розподілу шукачів притулку згідно з визначеними квотами виступили Чехія, Румунія, Словаччина, Угорщина, Польща.

Другий імплементаційний пакет з'явився 9 вересня 2015 р. У ньому йшлося про: необхідність термінового переселити 120 тис. біженців з Італії та Греції (на додачу до 40 тис., про які було заявлено в травні), розподіл яких по країнах-членах мав би відбуватися залежно від чисельності населення, величини ВВП, кількості раніше поданих клопотань про притулок, рівня безробіття; запровадження постійно діючого механізму переселення з-поза меж ЄС; формування списку безпечних країн, вихідцям з яких притулок не надається; план дій щодо повернення на батьківщину мігрантів, яким у притулку відмовлено; пропозицію щодо утворення фонду для надання допомоги африканським країнам походження мігрантів.

Третій імплементаційний пакет, від 15 грудня 2015 р., стосувався утворення європейських прикордонних сил та берегової оборони.

Значно було збільшено бюджет, спрямований на врегулювання міграційної кризи. Витрати ЄС на відповідні заходи у 2015–2016 рр. сягнуть 10 млрд євро [7].

Наступний крок полягав у спільних акціях із третіми країнами, яких торкнулася криза. У жовтні 2015 р. відбулася зустріч з лідерами країн

Західних Балкан, де було схвалено план з регулювання потоку біженців через їх територію. У листопаді глави держав ЄС зустрічалися з африканськими лідерами.

Ключовим партнером у протидії міграційній кризі є Туреччина, де перебувають до 3 млн сирійських біженців, і звідки пролягає найінтенсивніший маршрут переправлення до Європи. ЄС уклав угоду з Туреччиною щодо припинення нелегальної міграції та надання допомоги сирійським біженцям і турецьким громадам, які їх приймають. Усі новоприбулі нелегальні мігранти мають бути повернуті до Туреччини. Водночас ЄС зобов'язується на кожного повернутого нелегала організувати переселення до Європи одного сирійського біженця, який уже отримав тимчасовий притулок в Туреччині. На допомогу Туреччині спрямовано 3 млрд євро.

Підсумки і подальші перспективи. Уряди низки країн-членів, преса, експерти критикували європейські структури за повільне і малоефективне розв'язання проблем, пов'язаних з міграційною кризою, звинувачували їх у низькій компетентності та короткозорості, у прийнятті ситуативних рішень, відсутності стратегічного підходу. Разом з тим, завдяки запровадженню заходів на морі було врятовано 250 тис. осіб. Затримано 71 організатора переправлення, зруйновано 129 плавзасобів, які ними використовувалися. Неврегульоване прибуття мігрантів до Європи вдалося загальмувати. Чисельність мігрантів, зафіксованих в Італії, скоротилася у квітні 2016 р. порівняно з березнем на 13 %, а порівняно з квітнем 2015 р. — удвічі. Прибуття нелегалів до Греції у квітні поточного року порівняно з березнем зменшилася на 90 %. Якщо раніше через Егейське море переправлялися щоденно в середньому 1740 осіб, то в травні-червні 2016 р. — 47 [8].

Однак про кардинальну зміну ситуації говорити зарано. Причини кризи не зникли. У безпосередній близькості до ЄС продовжуються конфлікти, зокрема в Сирії. Країни першого притулку не в змозі забезпечити належний прийом біженців. Якщо в 2014 р. за межею бідності перебували 50 % сирійських біженців в Туреччині, Йорданії, Лівані, то в 2015 р. — уже 70 % [4].

Повільно відбувається реалізація антикризових заходів усередині Євросоюзу. Разом з тим,

створено 6 пунктів для біженців в Італії і 5 — у Греції, в їх роботі беруть участь міжнародні команди, допомагаючи місцевій владі. На квітень 2016 р. досягнуто рівень стовідсоткової реєстрації мігрантів, що включає дактилоскопію, проти 8 % у Греції і 36 % в Італії у вересні 2015 р. Хоча результати реалізації схем переміщення шукачів притулку та переселення біженців із таборів з-поза меж ЄС доволі скромні, однак їх обсяги збільшуються. Станом на липень 2016 р. з Греції переміщено 2213, а з Італії — 843 шукача притулку, переселено з-поза меж Європи 8268 осіб, у т.ч. з Туреччини — 802 [9].

У січні 2016 р. Єврокомісія опублікувала доповідь щодо відповідей на виклики кризи та пріоритетів діяльності на 2016 р., де міститься висновок про невідворотність продовження міграційної кризи і необхідність у зв'язку з цим рішуче змінювати всю систему міграційного менеджменту в Європі [10]. Завдання, зокрема, полягають у стабілізації ситуації в країнах, які відчувають найбільший тиск нелегальної міграції; забезпеченні функціонування механізму повернення осіб, яким відмовлено в наданні статусу біженця, на батьківщину; подальшій розробці та розвитку схеми переміщення (країни, які наполягають, що внаслідок особливих обставин не можуть прийняти біженців, будуть зобов'язані сплачувати у європейські фонди 0,002 % від ВВП).

У планах на 2016 рік є також відновлення нормального функціонування Шенгенської зони, тобто відміна прикордонного контролю країнами, які тимчасово його відновили. Адже Шенген має не лише політичне та світоглядне значення для ЄС, а й цілком прагматичне. Було підраховано, що адміністративні витрати на відновлення контролю на внутрішніх кордонах становитимуть від 0,6 до 5,8 млрд євро. Водночас можливі збитки транспортних перевезень сягнуть 1,7–7,5 млрд на рік, туристичної галузі — 10–20 млрд [11].

У квітні 2016 р. своїм черговим посланням Єврокомісія започаткувала дискусію щодо глибокої реформи сфери притулку та міграційної політики загалом [12]. Невдовзі було оприлюднено низку конкретних пропозицій. Зокрема, запропоновано запровадити єдину для ЄС систему притулку, гармонізувати процедури, скоротивши строки визначення статусу, встановити стандарти захисту водночас із жорсткими заходами проти зловживань. Буде ухвалено єдиний

для країн-членів список безпечних країн, вихідцям з яких притулок не надається. Зазнає змін система визначення країни, відповідальної за прийняття біженця, якою зазвичай була країна в'їзду. Пропонується визначати спроможність приймати біженців відповідно до чисельності населення та величини ВВП. Якщо кількість шукачів притулку перевищуватиме 150 % допустимої, автоматично запускатиметься механізм переміщення їх до інших країн ЄС.

Значну увагу приділено удосконаленню інструментів легальної міграції, яка розглядається як дієвий засіб протидії міграції нерегульованій. Адже додаткові людські ресурси необхідні Європі для запобігання дефіциту працівників і розвитку економіки. За прогнозами, до 2060 р. активне населення ЄС зменшиться на 10 %, або на 50 млн осіб, частка пенсіонерів зросте з 17,1 % до 30 %. Важливо, що вже сьогодні є підстави для висновку про позитивний вплив припливу біженців на економіку Європи. Так, за оцінками, додаткові громадські витрати забезпечили 0,2 % зростання ВВП. У середньостроковій перспективі цей ефект буде більшим за рахунок збільшення пропозиції робочої сили [13].

Серед механізмів легальної міграції йдеться про: застосування схем добровільного переселення з-поза меж ЄС осіб, які потребують міжнародного захисту; розробку механізму допуску на територію ЄС з гуманітарних міркувань; застосування приватного спонсорства переїзду біженців; спрощення процедур об'єднання сімей, імміграції підприємців, студентів, сезонних робітників.

Єврокомісією запропоновано суттєві зміни до законодавства ЄС, яке регулює імміграцію висококваліфікованих спеціалістів. Зокрема, якщо нині умовою отримання так званої «блакитної картки» є заробітна платня, вдвічі вища за середню для країни, надалі буде достатньо 1,4. Для випускників вишів та представників дефіцитних професій – навіть 80 % середньої. Вимогу щодо тривалості трудового контракту пропонується зменшити з 12 до 6 місяців. Клопотатися про «блакитну картку» зможуть також і біженці, а подавати клопотання буде можливе не лише з-за кордону, а й перебуваючи на території ЄС.

Важливим напрямом міграційної політики ЄС на перспективу є комплексна діяльність з по-

передження виникнення гуманітарних криз та їх щонайшвидшого розв'язання. Крім надання дієвої допомоги країнам походження мігрантів, планується всіляко розвивати співпрацю з країнами транзиту.

Наслідки європейської міграційної кризи для України особливо відчутні передусім тому, що криза збіглася в часі із значною активізацією трудової міграції українців за кордон, викликану суттєвим погіршенням соціально-економічної ситуації в країні. Вона загрожує відчутними втратами населення, передусім молоді, кваліфікованих працівників, що тим більше вірогідно у світлі політики ЄС із захоплення прибуття цих категорій іммігрантів. З другого боку, активізація міграції українців турбує європейців, які побоюються подальшого ускладнення міграційної ситуації, зокрема у світлі отримання Україною безвізового режиму.

Чисельність поїздок українців до ЄС помітно зросла і становила в 2015 р. 12,5 млн проти 10,5 млн в 2014 р. В умовах стрімкого зuboжіння населення метою виїздів до Європи є переважно заробіток. Опитування, проведене навесні 2015 року компанією *GfK-Україна* на замовлення Міжнародної організації з міграції, показало, що 8 % українців планують найближчим часом знайти роботу за кордоном або вже її знайшли. За даними 2011 р. таких було 6 % [14].

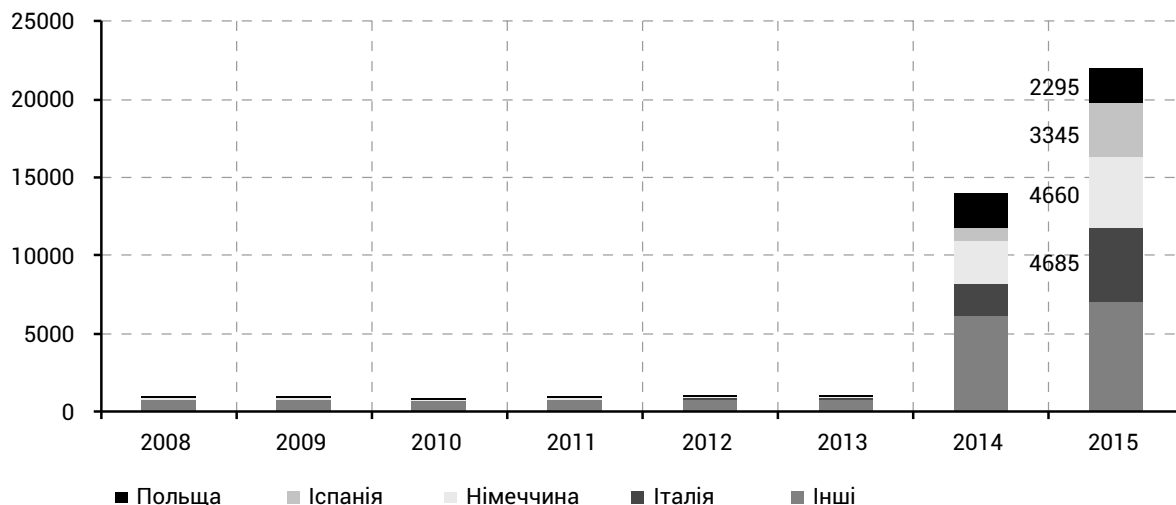
Найбільше непокоїть той факт, що все частіше працевлаштування за кордоном відбувається нелегально. Якщо за даними обстеження населення з питань трудової міграції, здійсненого Державною службою статистики 2012 р., питома вага мігрантів без належного статусу становила 20,4 % [15], то, за даними згаданого дослідження компанії *GfK-Україна* 2015 р., без оформлення трудових відносин працювали 41 % мігрантів.

Збільшення порушень правил в'їзду та перебування в ЄС з боку українців засвідчують дані *Frontex*:

■ у 2015 р. чисельність затриманих на кордонах ЄС громадян України становила 17096 осіб проти 12 472 у 2013 р.;

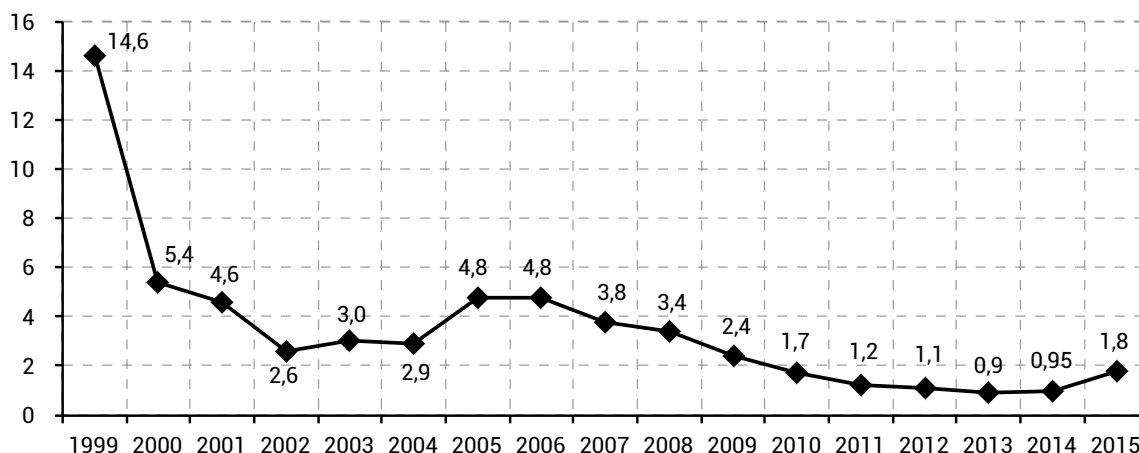
■ чисельність українців, що не мали підстав для перебування на території ЄС і були виявлені правоохоронними органами, становила 22,6 тис. осіб проти 15,8 тис. у 2014 р.;

Рис. 4. Кількість клопотань про притулок, поданих громадянами України в країнах ЄС

Джерело: Eurostat

Рис. 5. Чисельність нелегальних мігрантів, затриманих за незаконне перетинання державного кордону, тис. осіб

Джерело: Державна прикордонна служба України

■ 15 тис. громадян України було видворено з території ЄС (8,6 % всіх витворених), що у понад 2 рази більше, ніж 2013 р.

■ упродовж 2015 р. було відмовлено у в'їзді 25,3 тис. українців, що на 50 % більше, ніж 2014 р. Вони становили п'яту частину всіх не пропущених на територію Євросоюзу громадян третіх країн [3, 16].

Варто зазначити також, що громадянами України було подано 22,4 тис. клопотань про притулок, або ж на третину більше, ніж 2014 р., у понад 20 разів більше, ніж в 2013 р. (рис.4).

І хоча кількість поданих українцями заяв становила лише 1,7% усіх клопотань про притулок в Європі, деякі європейські політики, зокрема депутати-праворадикали польського Сейму, пропонували навіть збудувати на українсько-польському кордоні захисну стіну, щоб убезпечитися від «української навали».

Занепокоєння Європи виявляється і у візовій практиці. Якщо у 2013 р. українцям було оформлено понад 1,5 млн шенгенських віз, то у 2014 р. – 1,35 млн, а у 2015 р. – 1,19 млн. Частково це наслідок збільшення частки багато-

разових віз. Проте має значення, безумовно, й збільшення кількості відмов: 1,85% у 2013 р. і 3,4% в 2015 р. [17].

Нелегальна міграція іноземців в Україну також зросла. Донедавна ситуація на кордоні з Україною вважалася європейськими інституціями стабільною і контрольованою. Проте, за даними Державної прикордонної служби, кількість спроб нелегального перетину кордонів України в 2015 р. порівняно з 2014 р. збільшилася майже вдвічі (рис.5).

Зросла також і кількість поданих в Україні клопотань про надання статусу біженця, у т.ч. від громадян Сирії. В 2015 р. було подано 1,4 тис. заяв, проти 1,1 тис. в 2013 р.

Хоча чисельність нелегальних мігрантів, як і шукачів притулку, залишається незначною, оскільки Україна наразі не приваблива для мігрантів внаслідок економічної ситуації, війни, в умовах значного посилення контролю на середземноморських кордонах ЄС існує ризик переорієнтації частини нелегального міграційного потоку на східноєвропейський маршрут, який проходить через Україну. З одного боку, вірогідним є почастішання спроб проникнення нелегальних мігрантів в Україну з Туреччини через чорноморські порти, а з другого – не можна виключати можливість активізації потрапляння нелегалів через російсько-український кордон, зокрема, через його не контрольовану Україною ділянку. Враховуючи економічне становище України, доволі скромні наявні потужності для прийому біженців, навіть незначне збільшення обсягів прибуття шукачів притулку може перетворитися для країни на серйозну проблему.

Через це необхідно заздалегідь готуватися до можливих ускладнень, здійснювати постійний моніторинг міграційної ситуації. Варто розробити План термінових заходів на випадок раптового прибуття значної кількості шукачів притулку, де передбачити завдання, канали взаємодії різних відомств.

Для підготовки Плану, як і пропозицій щодо розв'язання більш загальних питань у сфері удосконалення міграційної політики, було б корисно створити постійно діючу міжвідомчу робочу групу, залучити до її діяльності не лише урядовців, а й експертів, представників громадянського суспільства.

Одним із завдань такої групи могло б стати остаточне доопрацювання проекту Стратегії міграційної політики України, вкрай необхідного для посилення уваги влади та суспільства до міграційних проблем документа, підготовка якого затягується.

Ще одним нагальним питанням, відповідь на яке слід шукати на міжвідомчій основі, є імплементація Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», що набув чинності 2016 р. Варто пам'ятати, що для України міграційна криза полягає не стільки у прибутті нелегальних мігрантів, скільки у неврегульованому становищі українських заробітчани за кордоном, з усіма негативними наслідками і для становища цих громадян, і для іміджу держави і перспектив її співпраці з європейськими країнами. Міжвідомча робоча група мала б запропонувати план заходів з реалізації Закону, особливу увагу приділити питанням запобігання нелегальній трудовій міграції, а також реінтеграції мігрантів, які повертаються на Батьківщину, як добровільно, так і в результаті депортації.

З огляду на посилену увагу Євросоюзу до сфери міграції, варто активізувати дипломатичні зусилля з упорядкування міграційних питань, важливих для України, на міжнародному рівні. Зокрема це питання соціального та пенсійного забезпечення українських трудових мігрантів, укладення та виконання відповідних угод. Варто ініціювати також пошуки схем і розроблення програм циркулярної трудової міграції, тобто такої, яка не призводить до втрат населення Україною і не створює проблем з облаштуванням переселенців для країн призначення.

Ще одним напрямом діяльності, активізація якого необхідна в умовах міграційної кризи в Європі, є запобігання нелегальній міграції в Україну, що має відбуватися одночасно із посиленням спроможності системи прийому біженців, забезпеченням ефективної інтеграції біженців в українське суспільство.

І, нарешті, резонансні події, що в суспільній свідомості пов'язуються з міграційною кризою, такі як терористичні акти в Європі, активізація праворадикалів, суперечки між країнами – членами ЄС аж до виходу з союзу, вимагають серйозної інформаційно-виховної роботи. Через масмедіа, соціальну рекламу, систему освіти необхідно доносити до населення об'єктивну інформацію про міграційну ситуацію в Європі та в Україні, її гуманітарну складову, формувати толерантне ставлення до мігрантів.

Список використаної літератури

1. *Crepeau F., Purkey A.* Facilitating Mobility and Fostering Diversity: Getting EU Migration Governance to Respect the Human Rights of Migrants. – CEPS paper № 92/ May 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ceps.eu/publications/facilitating-mobility-and-fostering-diversity-getting-eu-migration-governance-respect>
2. *Spring 2015 Standard Eurobarometer : Citizens see immigration as top challenge for EU to tackle* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5451_en.htm
3. *Frontex.* Annual risk analysis 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf
4. *Fargues F.* 2015: The year mistook refugees for invaders /European University Institute. – Policy Brief. – 2015. – №#.12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://migrationpolicycentre.eu/docs/policy_brief/P.B.2015-12.pdf
5. *Juncker J.-C.* My priorities [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://juncker.epp.eu/my-priorities>
6. A European Agenda on Migration. COM(2015) 240 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf
7. *Morozowski T.* The European Commission's response to the migrant crisis [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pl.boell.org/en/2016/03/03/european-commissions-response-migrant-crisis>
8. *EU-Turkey statement: Progress report, June 2016 final* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160615/factsheet_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf
9. *Fifth Report on Relocation and Resettlement.* Brussels, 13.7.2016 COM (2016) 480 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160713/fifth_report_on_relocation_and_resettlement_en.pdf
10. *COM (2016) 85 final* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/managing_the_refugee_crisis_state_of_play_20160210_en.pdf
11. *Managing the Refugee Crisis/* European Council, 17-18 March 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/migration-state-play-17-march-final-presentation_en.pdf
12. *Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe* Com(2016) 197 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160406/towards_a_reform_of_the_common_european_asylum_system_and_enhancing_legal_avenues_to_europe_-_20160406_en.pdf
13. *Scalia G.* European migrant crisis, last measures of the EU policy on migration [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mediterraneanaffairs.com/european-migrant-crisis-last-measures-of-the-eu-policy-on-migration/>
14. *Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2015* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf
15. *Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні /МОП, Державна служба статистики України, Ін-т демографії та соціальних досліджень НАНУ.* – К., 2013.
16. *Frontex.* Eastern European Border Quarterly. Q 4, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/EB_Q4_2015.pdf
17. *Schengen Visa statistics by third country – 2015* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.schengenvisainfo.com/schengen-visa-statistics-third-country-2015/>

References

1. *Crepeau F., Purkey A.* Facilitating Mobility and Fostering Diversity: Getting EU Migration Governance to Respect the Human Rights of Migrants. CEPS paper № 92. May 2016. Access mode : <https://www.ceps.eu/publications/facilitating-mobility-and-fostering-diversity-getting-eu-migration-governance-respect>
2. *Spring 2015 Standard Eurobarometer: Citizens see immigration as top challenge for EU to tackle.* Access mode: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5451_en.htm
3. *Frontex (2016).* Annual risk analysis. Access mode : http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf;
4. *Fargues F. (2015).* 2015: The year mistook refugees for invaders. European University Institute. Policy Brief. 2015. No.12. Access mode : http://migrationpolicycentre.eu/docs/policy_brief/P.B.2015-12.pdf
5. *Juncker J.-C.* My priorities. Access mode : <http://juncker.epp.eu/my-priorities>

6. *European Commission* (2015). An European Agenda on Migration. Access mode: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf
7. *Morozowski T.* The European Commission's response to the migrant crisis. Access mode: <https://pl.boell.org/en/2016/03/03/european-commissions-response-migrant-crisis>
8. *European Commission* (2016). EU-Turkey statement: Progress report, June 2016 final. Access mode: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160615/factsheet_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf
9. *European Commission* (2016). Fifth Report on Relocation and Resettlement. Access mode: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160713/fifth_report_on_relocation_and_resettlement_en.pdf
10. *COM (2016)*. 85 final. Access mode : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/managing_the_refugee_crisis_state_of_play_20160210_en.pdf
11. *European Council* (2016). Managing the Refugee Crisis. Access mode : https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/migration-state-play-17-march-final-presentation_en.pdf
12. *European Commission* (2016). Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe. Access mode : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160406/towards_a_reform_of_the_common_european_asylum_system_and_enhancing_legal_avenues_to_europe_-_20160406_en.pdf
13. *Scalia G.* European migrant crisis, last measures of the EU policy on migration. Access mode : <http://mediterraneanaffairs.com/european-migrant-crisis-last-measures-of-the-eu-policy-on-migration/>
14. *IOM (2015)*. Doslidzhennia z pytan mihratsii ta torhivli liudmy: Ukraina, 2015 [Research on Migration and Human Trafficking: Ukraine, 2015] Access mode : http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf [in Ukrainian].
15. *ILO (2013)*. Report on the Methodology, Organization and Results of Modular Sample Survey on Labour Migration in Ukraine. Kyiv: ILO, State Statistics Service of Ukraine, Ptiukha Institute for Demography and Social Studies [in Ukrainian].
16. *Frontex (2015)*. Eastern European Border Quarterly. Q 4. Access mode : http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/EB_Q4_2015.pdf
17. *Schengen* Visa statistics by third country (2015). Access mode: <http://www.schengenvisainfo.com/schengen-visa-statistics-third-country-2015/>